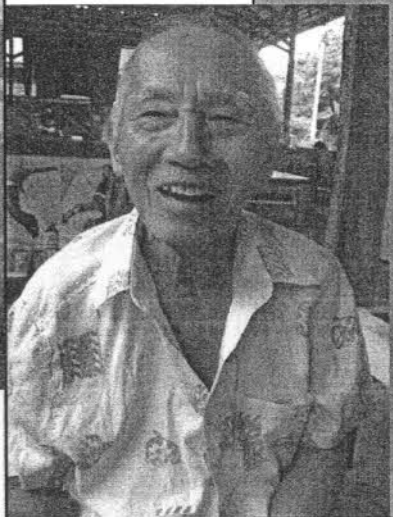

ย้อนรอยมังกรนครปฐม

สุนิดา ศิวปฐมชัย *

■ ชาวไทยเชื้อสายจีนในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

นับเป็นเวลากว่าร้อยปีแล้วที่ชาวจีนได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยย้อนไปตั้งแต่สมัยอยุธยา มีชาวจีนเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ทั้งในกรุงศรีอยุธยา และตามหัวเมืองชายทะเลตะวันออกแถบจันทร์บุรี รวมถึงทางใต้แถบสงขลาและปัตตานี จนสมัยธนบุรี มีชาวจีนจำนวนมากได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา และในสมัยรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่รัชกาลที่ 2 ชาวจีนได้หลั่งไหลกันอพยพเข้ามาในประเทศไทยจำนวนมาก จนถึงรัชกาลที่ 5 ซึ่งเป็นช่วงที่ชาวจีนอพยพเข้ามาในประเทศไทยมากที่สุด เนื่องจากเกิดเหตุการณ์ไม่สงบขึ้นทางภาคใต้ของประเทศจีนตั้งแต่สงครามฝิ่น กบฏไต้เผง ทุพภิกขภัย และเหตุการณ์จลาจลอื่นๆ ชาวจีนที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยนี้ส่วนมากจะตั้งถิ่นฐานในกรุงเทพมหานครและหัวเมืองแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ลุ่มแม่น้ำบางปะกง ลุ่มแม่น้ำแม่กลอง รวมทั้งลุ่มแม่น้ำท่าจีนด้วย

ด้วย “เลื้อยผืน หมอนใบ” สูดินแดนลุ่มน้ำท่าจีน

ประวัติการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนในจังหวัดนครปฐมนั้น เริ่มขึ้นในช่วงรัชกาลที่ 5 ชาวจีนส่วนใหญ่อพยพมาจากมณฑลแต้จิ๋ว กวางตุ้ง และซัวเถา เพื่อหาแผ่นดินที่อุดมสมบูรณ์เป็นที่ทำมาหากิน เนื่องจากแผ่นดินจีนในช่วงนั้นเกิดความแห้งแล้งฝนไม่ตกมาเป็นเวลานาน นอกจากนั้นยังมีชาวจีนจำนวนไม่น้อยที่คาดหวังว่าจะมาทำการค้าในเมืองไทย เนื่องจากประเทศจีนในขณะนั้นเศรษฐกิจไม่ดี โดยมากผู้อพยพชาวจีนเดินทางมาด้วยเรือ 2 ประเภท คือเรือสำเภา และเรือกลไฟ มาขึ้นฝั่งที่กรุงเทพมหานคร ที่อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี และที่สมุทรสาคร แล้วจึงมาตั้งหลักแหล่งที่นครชัยศรี สาเหตุที่ชาวจีนจำนวนมากอพยพเข้ามาอยู่ในจังหวัดนครปฐม หรือที่เรียกว่าเมืองนครชัยศรีในสมัยนั้น เนื่องจากสภาพภูมิประเทศแถบนี้เป็นที่ราบลุ่ม อุดมสมบูรณ์เหมาะกับการประกอบอาชีพ อีกทั้งยังอยู่ใกล้ทะเล สามารถติดต่อคมนาคมทางน้ำได้อย่างสะดวกจึงเอื้ออำนวยให้ชาวจีนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณนครชัยศรีเป็นจำนวนมาก

ลุ่มแม่น้ำนครชัยศรี

จากรายงานการวิจัยเรื่อง “บทบาทของชาวไทยเชื้อสายจีนต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในภูมิภาคตะวันตก : ศึกษากรณีจังหวัดนครปฐม” ของถ้วน ลิเซ็ง (2540) กล่าวว่า ชาวจีนที่เดินทางเข้ามาในนครปฐมระยะแรกนั้น มักเริ่มจากการรับจ้างเป็นกุลีหรือเป็นลูกจ้างตามโรงสีข้าว ลูกจ้างร้านขายของหรือรับจ้างทำสวน ทำไร่ ทำนา ในจำนวนนี้มีชาวจีนที่รับจ้างเป็นแรงงานในโรงน้ำตาลอยู่ไม่น้อย เนื่องจากเมืองนครชัยศรีในขณะนั้น เป็นแหล่งปลูกอ้อยและผลิตน้ำตาลทรายส่งออกที่ใหญ่กว่าแหล่งอื่นๆ ในประเทศ ต่วน ลิเซ็ง

ได้อ้างบันทึกของสังฆราชปาลเลกัวซ์ ที่กล่าวถึงโรงงานน้ำตาลทรายในนครชัยศรีไว้ดังนี้ “...ไร้อ้อยเป็นจำนวนมาก ทั้งสองฝั่งปากแม่น้ำ แจ้งให้รู้ว่ากำลังเข้าไปใกล้จังหวัดนครชัยศรีเข้ามามากแล้ว ไม่ช้าก็เห็นโรงทึบอ้อย (โรงงานน้ำตาลทราย) ตั้งเรียงรายอยู่เป็นระยะไม่ขาดสาย ข้าพเจ้านับได้กว่า 30 โรง ซึ่งแต่ละโรงใช้กุลีจีนราว 200-300 คน...” บันทึกนี้เป็นหลักฐานแสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของเมืองนครชัยศรี ที่ทำให้ชาวจีนอพยพมากระจุกตัวบริเวณนี้มากกว่าจังหวัดอื่นในลุ่มแม่น้ำท่าจีนด้วยกัน

ต่อมาเมื่อมีการขุดคลองเจดีย์บูชา จากแม่น้ำนครชัยศรีถึงตัวเมืองนครปฐมในปัจจุบัน และมีการสร้างทางรถไฟเชื่อมระหว่างกรุงเทพฯ กับนครปฐมนั้น ส่งผลให้การคมนาคมสะดวกขึ้น และเศรษฐกิจในนครปฐมเจริญรุ่งเรืองอย่างยิ่ง ชาวจีนหลายกลุ่มจึงทยอยกันเข้ามาตั้งถิ่นฐานในชุมชนต่างๆ ที่มีทำเลที่ตั้งเหมาะสมกับการประกอบกิจการค้าขาย โดยในยุคนั้นนอกจากบริเวณริมแม่น้ำนครชัยศรีแล้ว บริเวณที่ชาวจีนมารวมตัวกันตั้งหลักปักฐาน ทำมาค้าขายกันอย่างคับคั่งคือ บริเวณตลาดพระปฐมเจดีย์ ซึ่งได้กลายเป็นตลาดที่สำคัญมากที่สุดแห่งหนึ่งในลุ่มแม่น้ำท่าจีน ดังที่ตัวหนังสือ ได้อ้างอิงรายงานการตรวจราชการของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ เมื่อ พ.ศ. 2441 ที่ได้ทรงกล่าวถึงตลาดพระปฐมเจดีย์ไว้ว่า

“...ตลาดพระปฐมเจดีย์นี้ ตั้งอยู่ 2 ฟากคลองเจดีย์บูชา ตั้งแต่บริเวณวัดพระปฐมตลอดลงไปยาว ตามลำคลองประมาณ 10 เส้น ปลุกเป็นโรงหลังคามุงจาก เครื่องผูกบ้าง เครื่องลับบ้าง ผิงละ 2 แถว มีทางเดินกว้างประมาณ 4 คอก มีทั้งโรงบ่อนและสุรา ตลาดสดเบ็ดเสร็จอยู่ในนั้นนับว่าเป็นตลาดสำคัญในหัวเมืองแห่งหนึ่ง เหตุว่าเป็นที่มีการค้าขายมาก ส่งสินค้าที่จำหน่ายออกจากพระปฐมเจดีย์ไปจำหน่ายในกรุงเทพฯ และหัวเมืองอื่นๆ ...มีเรือใหญ่น้อยหลายร้อยลำ รับสินค้าแต่กรุงเทพฯ และที่อื่นๆ มาจำหน่ายแก่พวกที่ตั้งร้านอยู่ในตลาดไว้ขายแก่ชาวบ้านนอก ถึงเวลาเช้าพวกชาวบ้านนอกต่างหาบหามบรรทุกสินค้าเข้ามาตั้งขายที่ลานพระปฐมเจดีย์และตามบริเวณตลาด พวกชาวเรือพากันไปซื้อดังนี้ เวลาเช้าๆ คนหนาแน่นคับคั่งตลอดประมาณได้หลายพันคนทุกๆ วัน”

องค์พระปฐมเจดีย์

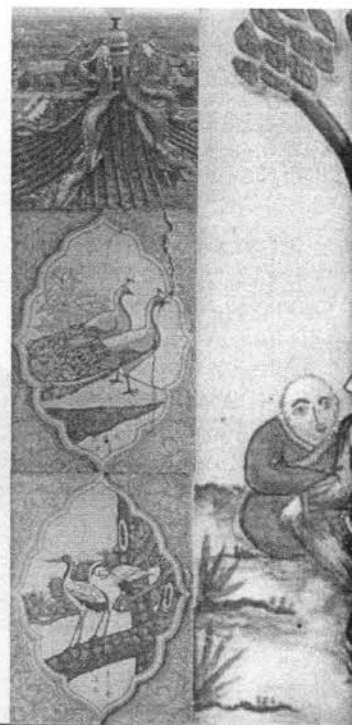

จากรายงานข้างต้น แสดงให้เห็นว่าตลาดพระปฐมเจดีย์ได้เริ่มกลายมาเป็นศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจการค้าที่สำคัญ ลดทอนบทบาทของเมืองนครชัยศรีลง จนกลายเป็นเพียงอำเภอหนึ่งของจังหวัดนครปฐม ซึ่งบริเวณชุมชนแถบองค์พระปฐมเจดีย์ได้กลายมาเป็นศูนย์กลางการปกครองและจวบจนปัจจุบัน โดยบริเวณตลาดพระปฐมเจดีย์นั้น เป็นศูนย์กลางสำคัญของชุมชนจีน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นชาวจีนแต้จิ๋ว ที่ประกอบกิจการค้าขายต่างๆ ตั้งแต่ ข้าว เลือดผ้า กวยเตี๋ยว กาแฟ โอเลี้ยง จนถึงเป็นนายหน้าแลกข้าว และออกเงินกู้ให้ชาวนา เป็นต้น นอกจากนั้น ชาวจีนที่มีทุนมากมักจะทำอุตสาหกรรมสำคัญ 2 ประเภท คือ โรงสีข้าวและโรงย้อมผ้าดำมะเกลือ

ยังมีชาวจีนอีกหลายกลุ่มที่อพยพไปตั้งหลักแหล่งในชุมชนอื่นๆ ในจังหวัดนครปฐม เช่น ห้วยพลู ท่านา วัดจิวราย ดอนตูม บางเลน เป็นต้น ชาวจีนเหล่านี้มักจะประกอบอาชีพทำสวนผัก โดยจะซื้อพันธุ์ผักจากเมืองจีนที่พ่อค้าจีนเดินทางมาขายให้ เช่น ผักบุ้งจีน ผักกาดจีน กะหล่ำปลี เป็นต้น นอกจากการทำสวนผักแล้ว ชาวจีนบางกลุ่มยังเลี้ยงสัตว์ เช่น เป็ด ไก่ หมู ด้วย

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ชาวจีนกลุ่มแรกที่อพยพเข้ามาในจังหวัดนครปฐมตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 นั้น ได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณนครชัยศรีก่อน โดยเข้ามาจับจ้างเป็นกุลิ แล้วเก็บหอมรอมริบจนมีกิจการเป็นของตนเองในภายหลัง ต่อมาชาวจีนขยายออกไปยังชุมชนอื่นๆ โดยบริเวณองค์พระปฐมเจดีย์ได้กลายเป็นแหล่งที่ชุมชนจีนมาตั้งถิ่นฐานและทำมาค้าขายจนถึงปัจจุบัน

ชุมชนคนจีนในนครปฐม จากอดีต..สู่ปัจจุบัน

ชาวจีนมีลักษณะร่วมกันของการตั้งถิ่นฐาน คือ การให้ความสำคัญแก่พื้นที่เพื่อการทำมาหากินเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นการเลือกแหล่งที่มีธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การเพาะปลูก การเลือกอาศัยบริเวณที่เป็นแหล่งชุมชน เพื่อประกอบการค้า และการเลือกอยู่ใกล้แหล่งน้ำ เพื่อความสะดวกในการคมนาคม

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วในตอนต้นว่า ในจังหวัดนครปฐมนั้นมีชุมชนจีนอยู่มากมายเนื่องจากประชากรชาวจีนที่อพยพมาอยู่ในจังหวัดนครปฐมมีจำนวนมาก และเมื่อชาวจีนเหล่านี้ได้แต่งงาน ทั้งที่แต่งงานกับชาวจีนด้วยกันเอง และที่แต่งงานกับคนท้องถิ่น ทำให้เกิดชุมชนจีนอีกมากมายกระจายตัวอยู่ในหลายบริเวณทั่วทั้งจังหวัดนครปฐมสำหรับบทความนี้จะกล่าวถึงเฉพาะชุมชนจีนแหล่งใหญ่ที่มีประชากรชาวจีนอยู่จำนวนมาก และเป็นชุมชนที่มีความสำคัญและมีบทบาทต่อนครปฐมอย่างเด่นชัด นั่นคือ บริเวณนครชัยศรี และบริเวณตลาดองค์พระปฐมเจดีย์

บริเวณนครชัยศรี หรือที่เรียกว่า “ชุมชนตลาดท่านา” นั้น เป็นกลุ่มหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำนครชัยศรี อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม มีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมล้อมกรอบโดยมีถนนเส้นเล็กให้รถสัญจรเข้าออกได้ทางเดียว (One-way) แต่เดิมมีเพียงบ้านเรือนที่สร้างด้วยไม้ปลูกอยู่ประมาณ 10-20 ครัวเรือน ต่อมาจึงได้มีการสร้างตลาดศูนย์กลางของชุมชน

บริเวณนี้ จนประมาณปี พ.ศ.2500 จึงมีการก่อสร้างบ้านเรือนเพิ่มเติมมากขึ้น ขยายออกไปถึงบริเวณนอกตลาด ปัจจุบันมีผู้อาศัยกว่า 100 ครัวเรือน ลักษณะของบ้านชาวจีนที่ปลูกสร้างในชุมชนท่านาในยุคแรกๆซึ่งนับรวมอายุได้กว่า 100 ปีแล้วนั้น มีลักษณะเป็นบ้านไม้ทั้งหลัง มุงหลังคาจาก ต่อมาจึงเปลี่ยนมาเป็นหลังคาลังกะสี ส่วนพื้นที่ใช้สอยภายในบ้านนั้น ชั้นบนจะเป็นที่อยู่อาศัย ส่วนชั้นล่างจะใช้ประกอบกิจการค้าขาย ต่อมาภายหลังมีการปรับปรุงและต่อเติมบ้านโดยเทพื้นปูนที่ชั้นล่างกลายเป็นบ้านครึ่งปูนครึ่งไม้ จนปัจจุบัน นอกจากนั้นยังมีบ้านในลักษณะของตึกแถวหรืออาคารพาณิชย์อยู่หลายหลัง ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นบ้านที่สร้างขึ้นมาในยุคหลัง มีอายุเพียงไม่กี่สิบปีเอง

สำหรับบริเวณตลาดองค์พระปฐมเจดีย์นั้น แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ตลาดบน และตลาดล่าง โดยมีถนนสายเล็กๆ ตัดผ่านตรงกลางระหว่าง 2 ตลาด ตั้งแต่สถานีรถไฟจนถึงหน้าองค์พระปฐมเจดีย์ ชาวบ้านเรียกว่า “ซอยต้นมะขาม” เนื่องจากมีต้นมะขามขนาดใหญ่ปลูกเรียงรายเป็นแนวยาวเรื่อยไป บ้างก็เรียกว่า “ซอยกลาง” ซึ่งหมายถึง ซอยที่อยู่ตรงกลางระหว่าง 2 ตลาดนั่นเอง ตลาดดังกล่าวอยู่ในความดูแลรับผิดชอบของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ จังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ดูแลความเรียบร้อย และเก็บค่าเช่าเพื่อนำส่งสำนักงานส่วนกลาง

บริเวณด้านในของตลาดบนและตลาดล่าง มีแผงยกพื้นสูงเพื่อวางขายของ และมีพื้นที่สำหรับขายของหาบเร่ ซึ่งแต่เดิมตลาด 2 ส่วนนี้ ได้รับการจัดสรรพื้นที่ขายสินค้าประเภทต่างกัน คือ ตลาดบนขายของชำ ผัก ผลไม้ และของป่า เช่น หมาก พลู หอม กระเทียม เป็นต้น ส่วนตลาดล่างนั้น ขายของสด เช่น อาหารทะเล เนื้อสัตว์ เป็นต้น สำหรับบริเวณรอบนอกตลาดทั้ง 2 ส่วน ทางสำนักงานทรัพย์สินฯ ได้จัดสรรพื้นที่ปลูกอาคารพาณิชย์ เพื่อเป็นที่พักอาศัยและทำการค้า มีทั้งร้านขายเสื้อผ้า ร้านขายเครื่องอุปโภค ร้านขายของชำ ร้านอาหาร ขายข้าว ขายกาแฟ โอเลี้ยง และยังมีร้านขายยาจีนด้วย อาคารสมัยแรก เป็นอาคารไม้ 2 ชั้น โดยจะแบ่งบริเวณชั้นล่างด้านหน้าเป็นพื้นที่สำหรับประกอบกิจการค้า ด้านหลังเป็นห้องครัวและห้องน้ำ ส่วนด้านบนเป็นที่พักอาศัย

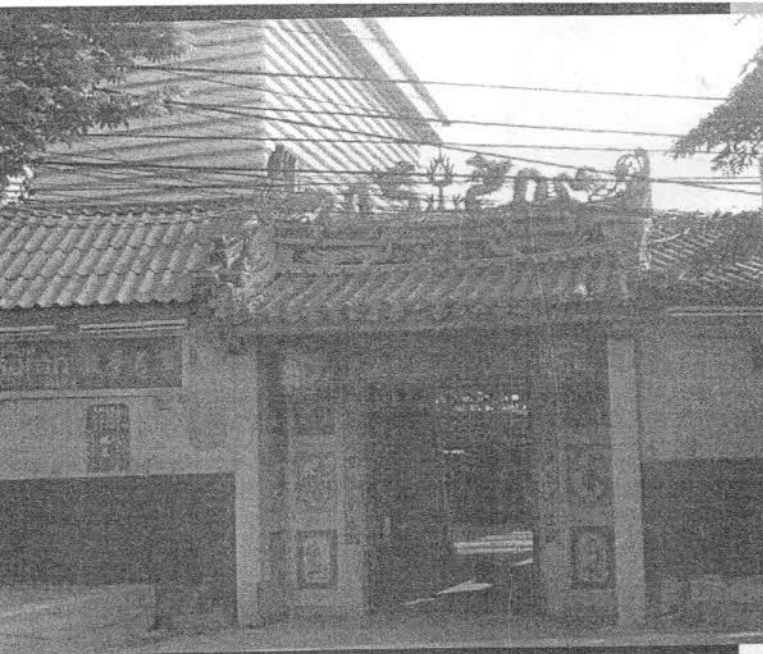
นอกจากนี้ มีชาวจีนบางกลุ่มได้อาศัยบริเวณนอกเขตชุมชน ซึ่งมีลักษณะเป็นบ้านเดี่ยวที่มีอาณาบริเวณสำหรับการเพาะปลูก ส่วนใหญ่จะเป็นบ้านชั้นเดียว ซึ่งง่ายต่อการดูแลและทำความสะอาด อีกทั้งยังประหยัดค่าใช้จ่ายอีกด้วย วัสดุที่นำมาสร้างบ้านเป็นวัสดุที่หาง่ายทั่วไปทำจากไม้ไผ่ ใบจาก และหญ้าคา ผนังบ้านเป็นส่วนที่ใช้สำหรับประกอบกิจกรรมเล็กๆ น้อยๆ ประจำวัน ด้านในจะกันห้องนอนเพียงห้องเดียว ส่วนห้องครัวนั้นจะอยู่ด้านข้างตัวบ้าน ซึ่งมักจะเปิดโล่งให้อากาศถ่ายเทได้สะดวก สำหรับห้องน้ำนั้น มักแยกพื้นที่ไว้นอกบ้านต่างหาก

ในแง่ของสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมนั้น หากพิจารณาจากยุคสมัยแรกที่ชาวจีนกลุ่มแรกได้อพยพเข้ามาอยู่ในจังหวัดนครปฐมนั้น พบว่าส่วนใหญ่แล้ว จะเป็นพวกที่อพยพหนีความยากจนมา ไม่รู้จักใคร ไม่มีญาติพี่น้อง พูดภาษาไทยไม่ได้ ต้องตั้งต้นทำมาหากินเองเป็นกุลี รับจ้างทำงานลักษณะต่างๆ จนสะสมทุนได้มากขึ้นจึงหันมาทำกิจการของตนเอง ในยุคนั้นชาวจีนจะคบค้าสมาคมกันเองเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็มีการพบปะกับชาวไทยอยู่บ้าง ตามลักษณะนิสัยของชาวจีนที่เป็นที่ปรับตัวเก่ง ประนีประนอม ไม่ขัดแย้งกับใคร ชาวจีนบางส่วนได้แต่งงานกับคนไทย และมีลูกหลานที่เป็นชาวจีนเชื้อสายไทย พูดได้ทั้งภาษาไทย และภาษาจีน ที่เรียกว่า “ตึงหนั่งเกีย” แปลว่า “ลูกครึ่ง” พวกนี้ จะมีการพัฒนาธุรกิจการค้าของพ่อแม่ ส่วนใหญ่เป็นธุรกิจ ในครอบครัว ชาวจีนนิยมจ้างญาติมิตรมาทำการค้าร่วมกัน มากกว่าจ้างชาวไทย โดยสมาชิกในครอบครัวทั้งบุตรและภรรยา จะเป็นสมาชิกหรือลูกจ้างในธุรกิจทั้งสิ้น โดยมีหัวหน้าครอบครัวเป็นเจ้าของกิจการ

ภาพวาดบนฝาผนัง โรงเรียนหอเอกวิทยา

โรงเรียนฮัวเอี้ยน (หอเอ็กวิทยา)

ศาลเจ้าแม่เบ็กโพ (ศาลอาม่า)

อาจสืบเนื่องจากการอพยพจากบ้านเมือง และความพลัดพรากจากญาติพี่น้องที่เมืองจีน จึงทำให้ชาวจีนที่อยู่ในประเทศไทย รวมทั้งจังหวัดนครปฐมนั้นรักพวกพ้อง ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มักอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนใหญ่ จนเกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อผลประโยชน์และความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจของกลุ่มชาวจีน โดยมีการจัดตั้งเป็นกลุ่มสมาคมพ่อค้าแห่งจังหวัดนครปฐมขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและพัฒนาการดำเนินธุรกิจในจังหวัดให้คำแนะนำช่วยเหลือแก่ผู้ประกอบการชาวจีน นอกจากนั้นยังรวมตัวกันในรูปของสมาคมจีนและมูลนิธิขึ้นมากมาย เพื่อบำเพ็ญประโยชน์สาธารณะด้านต่างๆ แก่จังหวัดนครปฐม ทั้งด้านการศึกษา เช่น การตั้งโรงเรียนหอเอ็กวิทยา (ฮัวเอี้ยน) “โรงเรียนหอเอ็กวิทยา” ในปี พ.ศ.2544 เป็นโรงเรียนสอนภาษาจีนแห่งแรกในจังหวัดนครปฐม และยังเป็นโรงเรียน หรือสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและการกุศลต่างๆ รวมทั้งเป็นศูนย์รวมของชาวจีน ที่จะมาพบปะสังสรรค์กันด้วยสำหรับในอำเภอนครชัยศรี มีการก่อตั้ง “ศาลเจ้าแม่เบ็กโพ” หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “ศาลอาม่า” ซึ่งในทุกปีชาวจีนในชุมชนนี้จะมาร่วมงานประจำปี ซึ่งเป็นวันเกิดของศาลอาม่า

เรียกว่า “วันเซี่ยเซ้ง” จะมีประเพณีเชิญเทพเจ้าลงมาจากสวรรค์ และมีการแสดงงิ้ว ชาวบ้านจะมาไหว้ศาล และร่วมขบวนแห่ประจำปีนี้ที่เรียกว่า “งานแห่เจ้าแม่เบ็กโพ” ด้วยด้วยลักษณะนิสัยของชาวจีนที่เป็นคนขยันทำมาหากิน และอดทนต่อความยากลำบาก อดทนต่อการเอารัดเอาเปรียบ จึงไม่ค่อยมีเรื่องมีราวกับใครนอกจากนั้นชาวจีนยังเป็นคนคล่องแคล่วว่องไว ซื่อสัตย์และอ่อนน้อมต่อลูกค้า จนทำให้ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพทำให้ชาวจีนมีฐานะทางสังคมค่อนข้างดี และมีชาวจีนจำนวนมากที่เข้าไปมีบทบาททางสังคม เศรษฐกิจ รวมทั้งการเมืองการปกครองของจังหวัดนครปฐม จึงทำให้ชาวจีนมักจะได้รับการยกย่องจากกลุ่มชนอื่นๆ

ประเพณีแห่เจ้าของคนไทยเชื้อสายจีนตลาดสามพราน นครปฐม

เอกสารอ้างอิง

ขจิตภัย บุรุษพัฒน์. 2517. ชาวจีนในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา

ขจิตภัย บุรุษพัฒน์. 2518. ชนกลุ่มน้อยในไทย. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา

ด้วน สีเชิง. 2540. บทบาทของชาวไทยเชื้อสายจีนต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในภูมิภาคตะวันตก : ศึกษากรณีจังหวัดนครปฐม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.

Skinner, G. William. 1962. *Chinese Society in Thailand : an Analytical History*. New York: Cornell University Press.